

Bieńkowski, Andrzej

Turystyka jako forma rewitalizacji terenów wiejskich

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 15, 83-94

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Turystyka jako forma rewitalizacji terenów wiejskich

W warunkach gospodarki rynkowej, przed turystyką wiejską pojawiają się nowe, nie istniejące dotychczas perspektywy rozwoju. Może się ona stać jednym ze sposobów rewitalizacji terenów wiejskich. Wraz z usługami turystycznymi, powstają nowe miejsca pracy, zmienia się świadomość mieszkańców wsi, rośnie poszanowanie i zainteresowanie środowiskiem naturalnym. Turystyka postrzegana jest również jako element wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, a jednocześnie alternatywne źródło dochodów. Stąd, od kilkunastu lat, cieszy się ona rosnącym zainteresowaniem mieszkańców wsi.

Okres transformacji systemowej szczególnie boleśnie dotknął rolników i pozostałych mieszkańców wsi, przyczyniając się do wzrostu bezrobocia i znacznego obniżenia dochodów. Tradycyjne bezrobocie, ukryte na wsi, zostało w latach dziewięćdziesiątych powiększone o pracowników byłych PGR-ów, tzw. chłopo-robotników, w wyniku likwidacji przedsiębiorstw państwowych, oraz pracowników nierentownych państwowych i spółdzielczych zakładów pracy działających na wsi. Rzeczywisty poziom bezrobocia w tym środowisku jest trudny do zmierzenia, głównie z powodu bezrobocia ukrytego, którego nie jesteśmy w stanie oszacować. Trudności w jego zwalczaniu związane są również z małą mobilnością mieszkańców wsi.

Turystyka wiejska może stanowić /w pewnym zakresie/ sposób na rozwiązanie omówionych wyżej problemów, jeżeli postrzegamy ją jako pozarolniczą działalność mieszkańców wpływającą na zmniejszenie bezrobocia. W Polsce około 66% powierzchni kraju / 206 tys.km² /, ma warunki korzystne dla rozwoju turystyki.¹ Atrakcyjność tych terenów to głównie bogate zasoby środowiska przyrodniczego, w postaci dużego zalesienia, czystego powietrza, malowniczo położonych licznych jezior i cieków wodnych, pomników przyrody, rezerwatów, oraz zabytków architektonicznych / tereny podgórskie, górskie, nadmorskie, pojezierza /. Jednocześnie za upowszechnianiem turystyki² w tych regionach przemawiają ograniczone możliwości rozwoju rolnictwa wynikające z: niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej / gleby V i VI klasy/, małego udziału gruntów ornych i będącej konsekwencją tego niskiej efektywności gospodarowania.

Turystyka wiejska w praktyce może przybierać różne formy:

- * ośrodki czasowe-nowe i adaptowane przez sektor prywatny, jako mienie niechciane, po upadających przedsiębiorstwach państwowych. Ich powiązanie ze wsią, gospodarstwem rolnym i agroturyzmem wydaje się niewielkie. Jednak to one / jak na razie/ dysponują zapleczem sportowo-rekreacyjnym w postaci strzeżonych kąpielisk, basenów, wypożyczalni sprzętu wodnego, kortów tenisowych, pól golfowych, boisk sportowych czy stadnin koni, a także zapleczem gastronomicznym / restauracje, kawiarnie, kluby/ i kulturowym /czytelnie, biblioteki, salki kinowe i telewizyjne/. Z tej infrastruktury mogą korzystać, i korzystają, w coraz szerszym zakresie letnicy zakwaterowani w gospodarstwach wiejskich;
- * zakwaterowanie w typowych gospodarstwach rolnych, wraz z korzystaniem z ich infrastruktury / wyżywienie , jazda konna, bryczki, suszenie grzybów i inne /-typowe gospodarstwo agroturystyczne;
- * zakwaterowanie w gospodarstwach, które nie prowadzą działalności rolniczej , ale dysponują wymaganym arealem ziemi i dzięki temu zachowują miano gospodarstwa. W tym przypadku turyści korzystają, lub nie, z wyposażenia technicznego gospodarstwa;
- * zakwaterowanie w budynkach położonych poza zabudowaniami gospodarczymi;
- * wynajem pól biwakowych;
- * zakwaterowanie na kempingach;
- * zakwaterowanie we własnych domkach letniskowych lub korzystanie z takich domków, należących do rodziny lub znajomych.

Oczywiście różne formy turystyki wiejskiej, w różnym stopniu angażują miejscową siłę roboczą , a więc także wpływają na zmniejszenie bezrobocia. Najczęściej spotykane gospodarstwa agroturystyczne aktywizują nie tylko gospodynie domowe, ale bardzo często całe rodziny. Z danych szacunkowych wynika, że takie gospodarstwo uruchamia na terenie wiejskim około 10 nowych miejsc pracy , a każde z nich wymaga zaledwie 40% nakładów potrzebnych do utworzenia miejsca pracy w przemyśle przetwórczym³ . Oddziaływanie turystyki na bezrobocie jest sprawą oczywistą i może przybierać postać bezpośredniego lub pośredniego w nią zaangażowania ze strony ludności wiejskiej. W pierwszym przypadku szeroko rozumiane usługi realizowane przez społeczność lokalną na rzecz turystów mogą dotyczyć: wynajmu kwater i całego zaplecza gastronomicznego; obsługi centrów informacyjnych o regionie⁴ i związanych z tym usług przewodnickich; wypożyczenia

sprzętu sportowego i turystycznego jak również przechowywania tego sprzętu po sezonie; opieki nad dziećmi; usług transportowych na rzecz turystów, czy usług mechanicznych związanych z prywatnymi środkami transportu. Pośrednie włączanie społeczności lokalnej w działania na rzecz turystyki, mogą przybierać postać: zbycia surowców roślinnych i zwierzęcych /ich zwiększoną podaż/ ; przygotowania półproduktów i produktów dla potrzeb turystów; obsługi handlowej; obsługi marketingowej ruchu turystycznego; prac porządkowych; usług remontowych, budowlanych i innych związanych z infrastrukturą turystyczną, czy produkcji wyrobów rękodzieła artystycznego. Organizatorzy turystyki wiejskiej muszą pamiętać, że popyt na taki wypoczynek zależy od jakości świadczonych usług, oraz sprawnego funkcjonowania systemu informacyjno - dystrybucyjnego. Wraz z rozszerzeniem usług turystycznych, formy zarobkowania i angażowania w nie miejscowej ludności będą ulegały zmianom, podobnie jak zmieniały się będą upodobania turystów.

W krajach Europy Zachodniej do 60% gospodarstw czerpie swoje dochody z pracy poza rolnictwem, w tym często dominującą pozycję stanowi obsługa ruchu turystycznego / Francja Niemcy, Austria, Szwajcaria/. W Polsce w wyniku kryzysu, który dotknął terenów rustykalnych , poszukuje się możliwości ograniczenia jego różnorodnych , często kumulujących się negatywnych skutków. W tej sytuacji turystyka traktowana jest jako jeden z instrumentów rewitalizacji terenów wiejskich, a jej wpływ na poprawę materialnych warunków bytu rodziny nie podlega dyskusji. Znaczenie szeroko rozumianych usług turystycznych dla środowiska wiejskiego, ma w tym przypadku charakter wymierny. Pojawiają się nowe miejsca pracy, maleje bezrobocie, rosną dochody gospodarstw, zmienia się infrastruktura. Turystyka wiejska , jak każda dziedzina przedsiębiorczości, wymaga zaangażowania określonych środków finansowych. Trzeba ponieść koszty , zanim nakłady zaczną przynosić określone efekty. Z jednej strony, mieszkańcy wsi są świadomi znaczenia turystyki,⁵ jako alternatywnego źródła zarobkowania czy zmniejszania bezrobocia, jednocześnie wykazują bardzo zróżnicowaną / w badanym regionie niewielką/ aktywność w podejmowaniu konkretnych działań organizacyjnych związanych z tego typu usługami. Powyższa sytuacja jest efektem wzajemnego oddziaływania różnych zachowań, wynikających głównie : z braku środków finansowych na rozwój inwestycji turystycznych; niskich kwalifikacji rolników w zakresie prowadzenia usług agroturystycznych i działalności gospodarczej zgodnie z zasadami marketingu i wolnego rynku; dużego ryzyka takich działań; niskiego standardu wyposażenia domów wiejskich; słabego poziomu infrastruktury technicznej w środowi-

sku rustykalnym. Takie podejście do turystyki może być także odzwierciedleniem negatywnego stosunku tego środowiska do samych turystów, którzy wielu mieszkańcom wsi kojarzą się z hałasem, degradacją przyrody, czy przenoszeniem zjawisk patologicznych. Poza tym społeczność obszarów wiejskich wykazuje pokoleniowo zakodowany, zachowawczy dystans do wszelkich działań, które nie są związane z produkcją rolną. Nawet trudna sytuacja ekonomiczna, w jakiej znalazło się wiele gospodarstw, nie wymusza na nich zwiększonej przedsiębiorczości. Takie zachowania i postawy mają uwarunkowania historyczne. Stąd próby wszelkich zmian na polskiej wsi powinny być skorelowane z głębokimi przeobrażeniami mentalnymi tego środowiska.⁶

Znaczenie turystyki dla obszarów rustykalnych może mieć również charakter niewymierny. Zagadnienie jest rzadziej analizowane. Pokazuje skutki omawianego zjawiska w tradycji, kulturze, sztuce, moralności czy obyczajach danego środowiska. Oddziaływanie agroturystyki w aspekcie społeczno- kulturowym wiąże się z zagadnieniem tzw. akulturacji,⁷ czyli w tym przypadku akceptacji innych systemów wartości i wzorów zachowań przez mieszkańców wsi. Akulturacja rodzi wiele pytań i wątpliwości natury socjokulturowej, a mianowicie, czy jest w ogóle pożądana, czy wnosi postęp na obszarach wiejskich, czy-jak twierdzi wielu-niszczy oryginalność wsi.

Kryzys terenów rustykalnych, wzmocniony dodatkowo trudnościami transformacji systemowej, może być łagodzony przez odwoływanie się do najcenniejszego zasobu wsi, jakim pozostaje środowisko przyrodnicze i kulturowe. Z nim wiązana jest szansa na przetrwanie, jak również umacnianie i budowanie przez wieś swojej tożsamości i pomyślności. Nie tylko dlatego, że stanowi ono bazę działalności czysto rolniczej, ale głównie ze względu na to, że w dzisiejszym zurbanizowanym świecie przypisuje się mu istotne miejsce w szeroko rozumianej rekreacji. Wieś dość powszechnie kojarzona jest z enklawą spokoju i ciszy, a ponieważ ludzie coraz bardziej tęsknią za naturą, tam mogą znaleźć wartości niespotykane w żadnym innym środowisku. W tym znaczeniu aspekt społeczno- kulturowy turystyki wiejskiej, tworzy platformę, na której spotykają się różne informacje, wartości i poglądy. Z jednej strony mieszkańcy miast przybywają z pewnymi stereotypowymi wyobrażeniami wsi, której symbolem pozostaje gospodarstwo rolne, a która utożsamiana jest z przestrzenią, związkiem człowieka z przyrodą, przychylnym środowiskiem, produkcją świeżej i zdrowej żywności, czy życiem w rytmie wolno dokonujących się przemian. W wielu przypadkach taka wizja wsi nie ma nic wspólnego z rzeczywistością. Jawi się ona bądź w postaci nowoczesnego, zmechanizowanego rolnictwa i infrastruktury kojarzonej

z miastem, bądź wyludnionej, bez perspektyw rozwojowych, zdeintegrowanej wsi. Z drugiej strony mieszkańcy wsi, ze swoimi tradycjami, kulturą, odmiennym stylem życia, mogą czuć się zepchnięci na margines. To zderzenie rodzi, chociaż nie musi, różnorakie komplikacje i zagrożenia. Środowiska wiejskie, które w turystyce widzą swoją szansę na restrukturyzację, nie mogą przejawiać biernej, oczekującej postawy. W zetknięciu się odmiennych światów mieszkańców miasta i wsi, ci ostatni muszą w sposób godny i partnerski reprezentować swoje środowisko. Z tym wiąże się potrzeba kultywowania, pielęgnowania, oraz prezentowania tradycji regionu, z całym bogactwem jego walorów kulturowych /obyczaje, stroje, wyroby artystyczne, regionalna kuchnia/. Często te tradycje są zniszczone i trzeba sięgnąć do korzeni, na nowo je odtwarzając. Efektywność takich zabiegów rośnie, nabiera społecznego znaczenia, kiedy reaktywowanie lub umacnianie tożsamości kulturowej wsi połączone jest z działaniami w zakresie ochrony środowiska naturalnego i zachowania krajobrazu. Jednocześnie odbudowuje się autentyczna solidarność i wspólnota środowiskowa. Chodzi o to, ażeby poprzez turystykę wiejską, w jej różnorodnych formach ocalić to, co najcenniejsze w rustykalnym dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym.

Turystyka wiejska przeżywa niewątpliwie okres rozkwitu, stając się alternatywą dla tradycyjnego rolnictwa. W wielu krajach Europy Zachodniej, traktowana jest jako antidotum na konieczność likwidowania małych gospodarstw rolnych, czy wsi w jej tradycyjnym rozumieniu.⁸ W naszych realiach ta argumentacja nabiera szczególnego znaczenia. Turystyka, będąc szansą dla terenów wiejskich, nieumiejętnie zarządzana, może nieść z sobą pewne zagrożenia. Dlatego należy dbać o jej prawidłowy rozwój, a dotyczy to szczególnie korelacji ze środowiskiem naturalnym i koncepcją ekorozwoju. Potrzeba ekologizacji turystyki odnosi się tak do producentów jak i konsumentów usług turystycznych. Stąd, w działalności kreującej turystykę, uwzględniać należy zmiany na rzecz zrównoważonego rozwoju środowiska naturalnego, rozumiane jako podejmowanie i wprowadzanie w życie takich decyzji prawnych, ekonomicznych czy instytucjonalnych, które na zasadzie kompromisu pogodzą często przeciwstawne cele właściwe dla gospodarczego, społecznego i ekologicznego rozwoju regionu. Kompleksowe podejście nabiera szczególnego znaczenia, jeżeli uświadomimy sobie, że w budowie lokalnych czy regionalnych strategii rozwojowych, preferowany jest przede wszystkim rozwój gospodarczy. Innymi słowy zrównoważony rozwój to taki, w którym osiąga się maksimum dobrobytu z dostępnych dla danej populacji zasobów tak, ażeby zostały one przekazane w sposób jak najmniej uszczuplony przyszłym pokoleniom.⁹ Obejmuje on trzy podstawo-

we aspekty: s p o ł e c z n o - e k o n o m i c z n y , zakładający najbardziej racjonalne a więc efektywne i oszczędne wykorzystanie zasobów, zgodnie z zasadami ochrony środowiska ; s p o ł e c z n o - k u l t u r o w y , oznaczający zapewnienie poszczególnym jednostkom i społecznościom lokalnym większej kontroli nad własnym życiem, przy pełnym poszanowaniu wyznawanych wartości religijnych, kulturowych czy etycznych; e k o l o g i c z n y , zakładający dążenie do zachowania nienaruszonego środowiska biologicznego. Rola dwóch pierwszych w turystyce została przedstawiona wcześniej, natomiast aspekt ekologiczny nabiera szczególnego znaczenia dla jej zrównoważonego rozwoju. Korzyści, wynikające z przestrzegania kodeksu ekologicznego, dotyczą zarówno turystów przyjeżdżających na wieś , jak i całe otoczenia, tak w mikro-, jak i makroskali. Ekologiczny rozwój turystyki obejmuje wiele zagadnień z nią związanych . Promowane są formy turystyki szczególnie przyjazne środowisku, rozwijana infrastruktura wspierająca ekologiczne jej wzory, rozszerzana produkcja żywności o zwiększonych parametrach ekologicznych, podejmowane są działania w turystyce czy rolnictwie dostosowane do środowiska i krajobrazu.

Promocja wszystkich odmian turystyki wiejskiej wymaga więc harmonizowania wielu obszarów życia tego środowiska. Natomiast nicią łączącą funkcjonowanie społeczności lokalnej stają się działania, których celem będzie utrzymanie kruchej równowagi pomiędzy wymogami ekologii, wzbogacania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego a osiąganą satysfakcją ekonomiczną z usług turystycznych. U podstaw wszelkich działań powinna leżeć zawsze ich neutralność ekologiczna. W tej sytuacji, planując kolejne przedsięwzięcia w ruchu turystycznym , należy kategorycznie przestrzegać wskaźników określających możliwości społeczno - przyrodnicze wykorzystania danego środowiska,¹⁰ do których należą:

- * wydolność infrastruktury, gdzie wyznacza się dopuszczalny stopień obciążenia urządzeń komunalnych i rekreacyjnych, nie powodujący ich przyspieszonej dekapitalizacji;
- * wydolność ekologiczna, wyznaczająca dopuszczalny stopień obciążenia środowiska przyrodniczego, przy którym flora i fauna nie ulega degradacji;
- * wydolność fizyczna, wyznaczająca liczbę turystów na danym terenie, nie zakłócająca rozwoju środowiska;
- * wydolność społeczno - psychologiczna, oznaczająca dopuszczalny stopień obciążenia ruchem turystycznym mieszkańców regionu, nie powodujący destrukcji rodziny czy degradacji środowiska.

Zrównoważony rozwój środowiska naturalnego oznacza zrównoważony rozwój turystyki wiejskiej, podobnie jak degradacja krajobrazu prowadzi do niszczenia turystyki. Tak rozumiany rozwój pozwoli zminimalizować szkodliwe oddziaływanie turystyki na środowisko, przyczyni się do ochrony wartości terenów wiejskich, ich walorów naturalnych i rekreacyjnych, zachowania tych obszarów dla przyszłych pokoleń.

Najbardziej łagodne formy turystyki wiejskiej, związane z agroturystyką, znajdują szczególnie sprzyjające warunki na terenach typowo rolniczych, ponieważ zakładają turystyczne zagospodarowanie potencjału wsi.¹¹ Potencjał ten uprzedmiotowiony jest w: gospodarstwie rolnym - zakwaterowanie, wyżywienie, poznanie pracy na wsi, sposobu spędzania wolnego czasu, zetknięcia się z kulturą ludową, historią regionu, filozofią i sposobem myślenia mieszkańców; w si - reprezentującej wspólnotę ludzi tam mieszkających. Turyści poznają kulturę wiejską, uczestniczą w obrzędach, korzystają z infrastruktury; środowisku przyrodniczo - kulturowym, w postaci czystego powietrza i wody, flory i fauny, czy pięknego krajobrazu. Zrównoważony rozwój turystyki wiejskiej kojarzy się jednoznacznie ze środowiskiem przyrodniczym, które definiujemy jako region o charakterze rolniczym, zdrowym klimacie, kultywujący własną historię, tradycje i lokalną kuchnię wykorzystującą miejscową żywność produkowaną metodami ekologicznymi.

Turystyka może przyczynić się do rozwiązania przynajmniej części problemów, przed którymi stoi polska wieś. Wynika to z faktu, że samo rolnictwo, jak również środowisko rustykalne spełnia wiele wymogów stawianych przez różne formy turystyki. Małe gospodarstwa rolne, czyste środowisko przyrodnicze, niewielki stopień uprzemysłowienia, wolna siła robocza, w wielu regionach słabe gleby, stanowią dość istotne argumenty na rzecz poszukiwania alternatywnych źródeł zarobkowania. Turystyka wiejska jest pojęciem interdyscyplinarnym, a więc jej rozwój zależy od wielu instytucji i szeregu wspólnie podejmowanych akcji. Jeżeli usługi turystyczne traktujemy jako jedno z ogniw restrukturyzacji i modernizacji obszarów wiejskich, to wydaje się, że aktywne rozwijanie tej działalności wymaga pomocy finansowej, oświatowej i doradczej państwa, instytucji samorządowych, jak również dostępu do środków pomocowych Unii Europejskiej.

Warunkiem podjęcia jakichkolwiek działań, w tym także związanych z usługami turystycznymi, jest posiadanie odpowiedniej wiedzy. Dotyczy ona takich zagadnień jak: rozpoznania istniejącego rynku turystycznego, czynników stymulujących atrakcyjność regionu, na którym chcemy świadczyć usługi, możliwości rozpoczęcia działalności czy ryzyka z nią związanego, źródeł fi-

nansowania przedsięwzięcia, warunków lokalowych usługodawcy. Konieczne są również wiadomości w zakresie obsługi przyszłego klienta, stąd konieczność szkolenia osób zainteresowanych. Wielu rolników uważa / są to ich subiektywne odczucia/, że istnieje zbyt duże ryzyko przy tworzeniu usług turystycznych. Barię tę mogą przełamać jedynie rzetelne badania marketingowe, które dadzą odpowiedź na szereg pytań i wątpliwości z tym związanych.

Zasadniczą przeszkodą w podejmowaniu tego typu usług jest: niezajomość wymagań stawianych przez ewentualnych odbiorców oferty, słabe rozpoznanie działania rynku turystycznego w ogóle, w tym szczególnie agroturystycznego, trudności finansowe. Jeżeli turystyka wiejska ma być jednym z narzędzi aktywizujących lokalną społeczność, dzięki której możliwe jest zwiększenie zatrudnienia i dochodów ludzi tam mieszkających, to w jej propagowanie i rozwijanie muszą włączyć się różne instytucje działające w regionie, powiecie czy we wsi. Istotną rolę w tym zakresie mają do odegrania Ośrodki Doradztwa Rolniczego / ODR-y/, istniejące we wszystkich województwach. Rozwój turystyki w środowiskach rustykalnych, to nie tylko szansa dla poszczególnych gospodarstw, ale także dla wsi i gminy. Stwarza ona bowiem zupełnie nowe możliwości użytkowania i wykorzystania przestrzeni wiejskiej, ale również zabudowań gospodarczych i infrastruktury lokalnej. Agroturystyka jako potencjalne źródło dochodów i zatrudnienia, sprzyja rozwijaniu dalszych inicjatyw gospodarczych, oraz zatrzymaniu odpływu ludzi ze wsi i utrzymaniu tej społeczności w stanie aktywności. Szczególną rolę w rozwijaniu przedsięwzięć agroturystycznych ma do odegrania system doradztwa. Przygotowuje on mieszkańców wsi do podjęcia usług turystycznych, ich doskonalenia oraz wskazuje sposoby promocji. Stąd potrzeba przygotowania odpowiednio wykwalifikowanych kadr dla różnych obszarów związanych z turystyką wiejską. Dotyczy to zarówno organizatorów kwater, doradców, instruktorów jak i kreatorów turystyki w administracji lokalnej oraz w stowarzyszeniach agroturystycznych¹², czy biurach podróży. Szczególną rolę przypisuje się regionalnym stowarzyszeniom, grupującym określone środowiska, co pozwala na lepsze i silniejsze prezentowanie potrzeb agroturystycznych na danym obszarze.

W podsumowaniu rozważań o miejscu i roli turystyki w restrukturyzacji i modernizacji obszarów wiejskich i samego rolnictwa, jak również w wielofunkcyjnym modelu rozwoju wsi, istotna jest konkretyzacja zadań w zakresie jej rozwoju na szczeblu regionalnym. Należy do nich:

* rozbudowa i modernizacja bazy turystycznej w gospodarstwach indywidualnych, przy jednoczesnym tworzeniu korzystnego systemu kredytowania;

- * pomoc w przygotowaniu produktu turystycznego.¹³, o określonej jakości i standardzie, oraz w podjęciu działalności;
- * uruchomienie systemu przepływu informacji dla usługodawców i usługobiorców, oraz promocji, reklamy i sprzedaży usług turystycznych;
- * tworzenie bazy danych o rezerwacji miejsc;
- * kształtowanie turystyczno - wypoczynkowego i kulturowego wizerunku gminy i wsi, poprzez: uruchamianie szlaków turystycznych / wodnych, pieszych, rowerowych/, kształcenie w szkołach rolniczych kwalifikowanych kadr dla potrzeb turystyki wiejskiej, wydawnictwa promocyjne, foldery, artykuły prasowe, audycje radiowe i telewizyjne, warsztaty malarskie czy rzeźbiarskie, festyny, jarmarki, sprzedaż wyrobów rękodzieła artystycznego itp.;
- * aktywizacja mieszkańców gmin wiejskich, poprzez kształtowanie u nich świadomości turystycznej.

Szczególną rolę w tworzeniu i promowaniu różnych wariantów turystyki wiejskiej na szczeblu regionalnym mają do spełnienia; urzędy gmin, samorządy lokalne i ich terenowe struktury, instytucje wspomagające i kredytuujące turystykę. Koordynatorem wielu poczynań na tym polu mogą być stowarzyszenia i związki rolników zajmujące się agroturystyką.

Andrzej Bieńkowski

Turystyka jako forma rewitalizacji terenów wiejskich

Streszczenie

W gospodarce rynkowej, przed turystyką wiejską pojawiają się nowe, nie istniejące dotychczas perspektywy rozwoju. Może ona stać się jednym z ogniw rewitalizacji terenów wiejskich. Wraz z usługami turystycznymi, powstają nowe miejsca pracy, zmienia się świadomość mieszkańców wsi, rośnie poszanowanie i zainteresowanie środowiskiem naturalnym. Postrzegana jest również jako jeden z elementów wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, a jednocześnie alternatywne źródło dochodów.

Turystyka, będąc szansą dla terenów rustykalnych, nieumiejętnie zarządzana, niesie z sobą zagrożenia. Stąd istotna jest jej korelacja ze środowiskiem naturalnym i koncepcją ekorozwoju. Potrzeba ekologizacji usług turystycznych odnosi się do producentów jak i konsumentów tych usług.. Dlatego, w podejmowaniu działań

kreujących turystykę, uwzględniać należy zmiany na rzecz zrównoważonego rozwoju środowiska naturalnego, rozumiane jako podejmowanie i wprowadzanie w życie takich decyzji prawnych, ekonomicznych czy instytucjonalnych, które na zasadzie kompromisu pogodzą często przeciwstawne cele właściwe dla gospodarczego, społecznego i ekologicznego rozwoju regionu.

Istotną rolę w tworzeniu i promowaniu różnych form turystyki wiejskiej na szczeblu regionalnym, mają do spełnienia: urzędy gmin, samorządy lokalne i ich terenowe struktury, instytucje wspomagające i kredytuujące turystykę, lokalna prasa i radio. Koordynatorem wielu poczynań na tym polu mogą być stowarzyszenia i związki rolników zajmujące się agroturystyką.

Bibliografia

Bieńkowski A., Przedsiębiorcy - przedsiębiorczość - przedsiębiorstwa w wielofunkcyjnym rozwoju wsi, Gospodarka w Praktyce i Teorii, Katedra Ekonomii UŁ, nr 2/7/2000,

Bieńkowski A., Greta M., Łyczek W., Puliński W., Integracja rolnictwa polskiego z UE w świetle badań ankietowych, Gospodarka w Praktyce i Teorii, Katedra Ekonomii UŁ, nr 1/4/, 1999,

Bukraba - Rylska I., Agroturystyka w perspektywie samorządu lokalnego. Przypadek Białowieży, Wieś i Rolnictwo, nr 3/104/1999,

Dębniwska M., Tkaczuk M. Agroturystyka, koszty, ceny, efekty, Poltext, Warszawa 1997

Dudek - Wojtyła R., Szanse agroturystyki w woj. zamojskim a świadomość jej mieszkańców, Wieś i Rolnictwo, nr 2/95/, 1997,

Gomółka B., Agroturystyka w regionie sądeckim. Szanse i bariery rozwoju, Wieś i Rolnictwo, nr 1/106/2000,

Jaźwińska A., Sikorska-Wolak I., Turystyka wiejska a problemy bezrobocia na wsi. Ze szczególnym uwzględnieniem terenów przygranicznych, Wieś i Rolnictwo, nr 2/107/, 2000

Kmita E., Agroturystyka jako szansa aktywizacji społeczno - gospodarczej środowisk wiejskich, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 2, 1994,

Maciąg J., Źródła i perspektywy turystyki wiejskiej. Od wywczasów do agroturystyki, Wieś i Rolnictwo, nr 3/92/1996,

Maciąg J., Wieś letniskowa i agroturystyka. Sprawozdanie z konferencji, Wieś i Rolnictwo, nr 3/100/, 1998,

Medlik S., Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995,

Radkiewicz W., Jaka przyszłość polskiego rolnictwa? Próba prognozy na tle przemian w rolnictwie Zachodniej Europy /w:/ Janik W.L., Kośmicki E., Społeczne i ekonomiczne zagadnienia procesu transformacji ustrojowej na wsi i w rolnictwie, Akademia Rolnicza, Poznań 1992,

Rzeczpospolita, Dodatek : ABC regionów Polski z dnia 02.10.1998,

Turystyka wiejska - materiały szkoleniowe, Centrum Edukacji Kadr Turystycznych, Krynica 1998,

Wiatrak A.P., Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 1, 1996,

Wiśniewska B., Zrównoważony rozwój turystyki wiejskiej - idee, działania, efekty. Sprawozdanie z VI Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego, Wieś i Rolnictwo, nr 2/103/1999.

Przypisy:

¹ por. A.Jaźwińska, I. Sikorska-Wolak, Turystyka wiejska a problemy bezrobocia na wsi ze szczególnym uwzględnieniem terenów przygranicznych, Wieś i Rolnictwo, nr 2/107/2000, s.99.

² Może ona przybierać postać turystyki rekreacyjnej, turystyki tranzytowej, turystyki biznesowej czy turystyki kulturowej / zabytki, walory kulturowe regionu/.

³ Por. A.Jaźwińska, I. Sikorska-Wolak, op.cit.s.102, a także E.Kmita, Agroturystyka jako szansa aktywizacji społeczno- gospodarczej środowisk wiejskich, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr2, 1994.

⁴ Dotyczy to zwłaszcza informacji na temat dziedzictwa kulturowego a więc miejsc o uniwersalnej wartości z historycznego, estetycznego, etnologicznego, czy antropologicznego punktu widzenia, oraz dziedzictwa przyrodniczego a więc miejsc lub obszarów przyrodniczych o uniwersalnej wartości z punktu widzenia nauki, ochrony czy naturalnego piękna.

⁵ Tak sformułowaną tezę potwierdzają badania prowadzone w drugiej połowie lat 90. na losowo dobranej próbie 360 gospodarstw Makroregionu Polski Środkowej, A.Bieńkowski, M. Greta, W Łyczek, W. Puliński, Integracja rolnictwa polskiego z UE w świetle badań ankietowych, Gospodarka w praktyce i teorii, Katedra Ekonomii UŁ, nr 1/4/, 1999, s. 33.

⁶ A. Bieńkowski, Przedsiębiorcy- przedsiębiorczość - przedsiębiorstwa w wielofunkcyjnym rozwoju wsi, Gospodarka w praktyce i teorii, Katedra Ekonomii UŁ, nr2/7/, 2000, s.26.

⁷ Akulturacja / acculturation/-termin socjologiczny opisujący proces i rezultaty wymiany między różnymi kulturami; w rezultacie jedna lub obie kultury ulegają przekształceniom przez przyjęcie nowych wzorów, tak jak ma to miejsce np. między odwiedzającymi a mieszkańcami obszarów rustykalnych w przypadku podróży i turystyki, por. S.Medlik, Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s.23., s. 23, a także: R. Dudek - Wojtyła, Szanse agroturystyki w woj. zamojskim a świadomość jego mieszkańców, Wieś i Rolnictwo nr 2/95/, 1997, s.103.

⁸ Por. J. Maciąg, Źródła i perspektywy turystyki wiejskiej. Od wywczasów do agroturystyki, *Wieś i Rolnictwo*, nr 3/92/1996, s.19.

⁹ Na Konferencji Narodów Zjednoczonych w roku 1992 w Rio de Janeiro opracowano Agendę 21, stanowiącą obszerny program działań dotyczący wszelkich obszarów zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarki - w tym rolnictwa. Zasada zrównoważonego rozwoju oznacza, że zapewnienie zaspokojenia potrzeb ludności ma przebiegać bez uszczerbku dla przyszłych pokoleń; op.cit, B. Wiśniewska, Zrównoważony rozwój turystyki wiejskiej - idee, działania, efekty. Sprawozdanie z VI Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego, *Wieś i Rolnictwo*, nr2/103/, 1999, s.133.

¹⁰ J.Maciąg Źródła i perspektywy... op. cit. s. 21, na podstawie wskaźników wyznaczonych przez Austriacki Instytut Planowania.

¹¹ Por. W. Radkiewicz, Jaka przyszłość polskiego rolnictwa? Próba prognozy na tle przemian w rolnictwie Zachodniej Europy /w:/ W.L.Janik, E.Kośmicki: Społeczne i ekonomiczne zagadnienia procesu transformacji ustrojowej na wsi i w rolnictwie, Akademia Rolnicza, Poznań 1992, s.24.

¹² Stowarzyszenia turystyki wiejskiej, reprezentujące mieszkańców wsi prowadzących działalność agroturystyczną, zjednoczyły się w Federacji Turystyki Wiejskiej. Deklaracja Programowa Turystyki Wiejskiej "Gospodarstwa Gościnne" została przyjęta przez Grupę Roboczą ds. Powołania Federacji w dniu 24 października 1995 roku w Ciekotach k. Kielc.

¹³ W wąskim znaczeniu to, co turyści kupują, np. transport lub zakwaterowanie, oddzielnie lub w formie pakietu; w szerszym znaczeniu-kompozycja tego, co turyści robią, oraz walorów, urządzeń i usług, z których w tym celu korzystają, organizacja różnych form spędzania czasu, atrakcyjność usytuowania gospodarstwa, dostępność innych usług, por. S.Medlik, *Leksykon...* op.cit. s. 243.